

рівня спеціальної підготовки осіб, котрі отримали право на використання вогнепальної зброї; прийняття загальнообов'язкових правил перевезення та транспортування зброї, її складових частин та боєприпасів до неї.

Зрозуміло, що в наш час повна заборона розповсюдження вогнепальної зброї неможлива. Проте цілком можливе часткове її обмеження, котре застосовується у будь-якому цивілізованому суспільстві. При цьому необхідно пам'ятати, що всі законодавчі обмеження будуть працювати певною мірою тільки щодо громадян, котрі дотримуються вимог законодавства, чого не можна сказати про злочинців. Контроль за використанням вогнепальної зброї має невеликий вплив на злочинців, які не звертають уваги на наявні в суспільстві обмеження.

Список використаної літератури:

1. Шакун В.І. Суспільство і злочинність. – К., 2003.
2. Бартол К. Психологія кримінального поведіння. – СПб., 2004.
3. Шкурлатов Р. Острый вопрос: разрешат ли гражданам России свободно приобретать оружие? // Офицеры. – 2004. – № 2. – С. 32-35.
4. Зброя: придбання, зберігання, використання: Зб. нормат. актів / Уклад. А.С. Мацко, І.В. Бойко. – К., 1998.

Надійшла до редакції 19.02.2011

ЮЗІКОВА Н.С., кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара)

УДК 343.915

**НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАВЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА
ДО СОЦІАЛЬНО НЕПРИЙНЯТНИХ ПРОЯВІВ У ПОВЕДІНЦІ
НЕПОВНОЛІТНІХ (1917-1948 рр.)**

Науково-теоретичний аналіз ставлення суспільства до соціально неприйнятних проявів у поведінці неповнолітнього побудовано у напрямку дослідження шляхів подолання безпритульності, запобігання правопорушенням та злочинам, а також розкриття особливостей кримінальної відповідальності, покарання й процесу перевиховання неповнолітніх правопорушників у період 1917–1948 років.

Ключові слова: суспільство, особистість, безпритульність, неповнолітній, виховання

Научно-теоретический анализ отношения общества к социально неприемлемым проявлениям в поведении несовершеннолетнего построено в направлении исследования путей преодоления беспризорности, предупреждения правонарушений и преступлений, а также раскрытия особенностей уголовной ответственности, наказания и процесса перевоспитания несовершеннолетних правонарушителей в период 1917–1948 годов.

Ключевые слова: общество, личность, беспризорность, несовершеннолетний, воспитание

Scientifically theoretical analysis of the attitude of a society to socially unacceptable displays in behaviour of the minor it is constructed in a direction of research of ways of overcoming of homelessness, the prevention of offences and crimes, and also disclosures of features of the criminal liability, punishment and process of re-education of minor offenders during 1917–1948.

Keywords: a society, the person, homelessness, the minor, education

Соціально прийнятний розвиток особистості неповнолітнього – це процес, що відбувається у межах соціальної структури суспільства. Відповідне ставлення є певним відображенням соціальних інститутів: політичного, економічного, соціального, культурно-виховного (державна, сім'я, школа, релігія). Традиційно при входженні індивіда у сприятливе соціальне середовище він проходить три фази свого становлення як особистості: адаптацію, індивідуалізацію та інтеграцію. Тому на кожному рівні відповідно до функціонального спрямування соціального інституту повинен будуватись соціально прийнятний простір для дитини, а в цілому – стратегія розвитку особистості неповнолітнього, що у подальшому формує мотивацію до соціально прийнятних чи неприйнятних проявів у поведінці дитини.

Обрана тема дослідження виконується у контексті Закону України «Про Загальнодержавну програму Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 року», Концепції розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI століття, рекомендацій Координаційного бюро з проблем кримінології Академії правових наук України та Кримінологічної асоціації України.

Узагальнення вітчизняного досвіду вивчення проблем ставлення суспільства до соціально неприйнятних проявів у поведінці неповнолітнього представляє науковий інтерес у зв'язку з тим, що асоціальна, антисуспільна та суспільно небезпечна поведінка на сучасному етапі має досить стабільні показники. Проведене нами науково-теоретичне дослідження підтверджує гіпотезу, що у період загострення політичних, економічних, соціальних конфліктів найбільш вразливими виявляються діти, нестабільна, десоціалізуюча ситуація у країні впливає на розвиток особистості неповнолітнього та виступає одним із чинників безпритульності, бездоглядності та правопорушень неповнолітніх. Аналіз нормативно-правових актів української республіки, спрямованих на захист інтересів неповнолітніх (Декрет Ради Народних Комісарів від 12 червня 1920 р. «Про відповідальність неповнолітніх»; Циркуляр Народного комісаріату внутрішніх справ від 13 липня 1920 р. «Про порядок перебування у концентраційних таборах підлітків, ув'язнених за вчинені злочини»; Постанова РНК від 11 червня 1921 р. «Про заходи боротьби з дитячою бездоглядністю»; Постанова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету від 4 січня 1922 р. «Про незастосування до неповнолітніх арешту як заходу дисциплінарного та адміністративного стягнення»; Кримінальний кодекс УРСР від 15 серпня 1922 р.; Кримінально-процесуальний кодекс УРСР від 20 вересня 1922 р.; Постанова ВЦВК від 4 жовтня 1923 р. «Про заборону перебування малолітніх разом із засудженими і підслідними батьками у місцях позбавлення волі»; Постанова II сесії ВЦВК 8 скликання від 17 квітня 1924 р. «Про боротьбу з дитячою бездоглядністю»; «Про Основні начала кримінального законодавства СРСР та союзних республік» від 29 жовтня 1924 р.; Постанова Раднаркому РСФРР від 11 липня 1931 р. «Про затвердження Положення Про комісії у справах неповнолітніх») свідчить про зосередження уваги на боротьбі з безпритульністю, бездоглядністю, правопорушеннями та злочинами, що вчиняються неповнолітніми. Представлена стаття присвячена розгляду питань, що пов'язані із дослідженнями, які проводилися у період 1917–1948 років, коли виникла нагальна необхідність аналізу причин, умов та засобів боротьби з безпритульністю, бездоглядністю та правопорушеннями неповнолітніх.

Розглядаючи питання формування радянського права в Україні у 1917–1948 роках минулого століття, автори зазначають, що прийнятими в той час кодексами та іншими нормативними актами була передбачена низка норм, які визначили *особливий статус неповнолітніх* [1, с. 150-171].

У радянський період простежується домінуючий вплив на процес розвитку особистості неповнолітнього. Саме у межах функціонування цього соціального інституту було визначено основні напрямки формування потреб, засвоєння цінностей, дотримання норм та правил підростаючим поколінням.

Так, у програмі РКП (б), прийнятій у 1919 р. на VIII з'їзд партії, були сформовані завдання у різних сферах суспільних відносин (загальнополітичній, військовій, судовій, народної просвіти, релігійній, економічній), також порушувалось питання про роботу серед жінок та молоді [2, с. 67-92; с. 114-115]. Головним завданням народної просвіти було перетворення школи з прибічника буржуазії, на засіб комуністичного переродження суспільства [2, с. 81-83]. Найближчим завданням на шляху до остаточного встановлення комунізму в основі шкільної та просвітницької справи було: 1) введення безоплатної та обов'язкової загальної та політичної освіти для всіх дітей віком до 17 років; 2) створення низки дошкільних установ: садочків, ясел, осередків тощо з метою покращення громадського виховання та розкріпачення жінки; 3) повне дотримання принципів єдиної трудової школи, з викладанням на рідній мові, із спільним навчанням дітей обох статей, світської, тобто вільної від релігійного впливу, у взаємозв'язку навчання та суспільно-виробничої праці у підготовці всебічно розвинутих членів комуністичного суспільства; 4) забезпечення усіх учнів їжею, одежею, взуттям та навчальними посібниками за рахунок держави тощо.

Розглядаючи становлення та розвиток радянського права, зокрема, у 20-х роках минулого століття, А.Й. Рогожин, В.Д. Гончаренко та М.М. Страхов зазначають встановлення норм,

які регламентували питання охорони прав дітей у галузі сімейного виховання, праці, а також кримінальну відповідальність неповнолітніх правопорушників та застосування до них виховних заходів впливу [3, с. 250-256].

У цей період з'являються також праці, присвячені вивченню окремих аспектів проблеми, що є об'єктом даного дослідження: становленню та розвитку системи соціального виховання, запровадженій для здійснення соціально-правового захисту неповнолітніх, зокрема безпритульних, бездоглядних та правопорушників, і дослідженню інститутів сімейного та трудового права, які офіційно були включені до системи засобів боротьби з безпритульністю, бездоглядністю та злочинністю неповнолітніх.

Інститут опіки як один із найважливіших засобів профілактики соціально-неприйнятної поведінки, зокрема дитячої бездоглядності був предметом дослідження С.М. Шабалова, М. Матвієвського [4; 5, с. 214-215].

У сфері охорони праці неповнолітніх та боротьби з безробіттям у їх середовищі слід зазначити дослідження М.І. Зарецького «Организация труда подростков» (1923 г.), З.З. Гришина «Правовое положение юношеского труда в СССР» (1929 г.) [6; 7].

Теоретичні та практичні розробки засобів боротьби з безпритульністю, бездоглядністю та правопорушеннями неповнолітніх проводяться з початку минулого століття. У роботах 20-х років висвітлюється становище дітей, аналізуються умови, які сприяли поширенню безпритульності, бездоглядності та правопорушень в їх середовищі. Вже тоді було визнано, що зазначені негативні явища мають передусім економічне та соціальне підґрунтя.

Значний внесок у розробку питань боротьби з безпритульністю, бездоглядністю та правопорушеннями неповнолітніх зробив видатний російський правознавець професор М.М. Гернет, який детально охарактеризував причини поширення бездоглядності та правопорушень у середовищі неповнолітніх. На основі критичного аналізу спроб державних органів та громадськості організувати у дореволюційний період боротьбу із цими негативними соціальними явищами, вчений визначив найбільш перспективні напрями роботи у цій галузі [8].

Професор П.І. Люблінський, активно займаючись науковим опрацюванням проблем безпритульності, бездоглядності та правопорушень неповнолітніх, виклав загальну характеристику становища дітей в Росії з початку минулого століття до середини 20-х років, дав тлумачення поняття бездоглядності, виділив категорії бездоглядних дітей, окреслив форми їх правового захисту та здійснив вдалу, на наш погляд, спробу виявити основні соціальні чинники бездоглядності [9; 10, с. 27-36].

Вагомим внеском у розробку питань соціально-економічних умов, які сприяли поширенню безпритульності та бездоглядності неповнолітніх, сутності, поняття та ознак бездоглядності, класифікації окремих груп бездоглядних дітей були праці Л.М. Василевського «Голгофа ребенка. Беспризорность и дети улицы» (1924 г.), В.І. Рубинштейна «Понятие и виды детской беспризорности» (1925 г.) [11; 12, с. 95-101]. Л.М. Василевський, використовуючи власний досвід роботи суддею та працівника комісії у справах неповнолітніх, обґрунтував необхідність запровадження заходів профілактики, визначив головні напрями роботи у цій галузі.

У монографії В.А. Арнаутова «Голод и дети на Украине» (1922 г.) було проаналізовано досвід охорони дитинства під час голоду 1921–1922 років, коли кількість безпритульних і бездоглядних дітей досягла небувалих розмірів, істотно зріс рівень злочинності неповнолітніх [13]. У працях П.В. Лихолата також зосереджено увагу на особливостях організації боротьби з безпритульністю, бездоглядністю та правопорушеннями неповнолітніх саме в Україні [14; 15, с. 95-101]. Значну увагу автор приділив розв'язанню проблем захисту інтересів дітей у галузі освіти та праці, підкреслюючи важливість цих заходів для профілактики безпритульності, бездоглядності та правопорушень у середовищі неповнолітніх.

Значний інтерес у висвітленні питань подолання дитячої безпритульності в УСРР у 20-ті роки становить колективна монографія Л.Н. Маймескулова, А.Й. Рогожина та В.В. Сташиса "Всеукраинская чрезвычайная комиссия (1918–1922)", у якій було розглянуто окремі організаційні заходи, спрямовані на подолання дитячої безпритульності в УСРР у післяреволюційний період; висвітлено роль органів Всеукраїнської надзвичайної комісії у цій справі [16, с. 309-317]. Але правові форми допомоги безпритульним дітям, умови формування та шляхи реалізації потреб та цінностей дитини, питання охорони дитинства практично залишилися поза увагою авторів.

Розгляду організаційно-правових засад створення комісій допомоги дітям, їх складу, повноважень, форм та методів діяльності щодо подолання безпритульності й бездоглядності було приділено І.І. Діптан у статті "Проблеми дитячої безпритульності на Україні (1919–1932 рр.)" [17]. Автор, аналізуючи фактори, що сприяли безпритульності, виділяє не лише соціально-економічні чинники (війна, безробіття, аграрне перенаселення, низький рівень забезпечення сімей, слабка матеріально-фінансова база дитячих установ), але й політичні – колективізація, голодомор, репресії.

Подібну проблематику було порушено А.Г. Зінченко у монографії "Досвід подолання дитячої безпритульності в Україні в 20-х роках" (Київ, 1998 р.) [18]. Головну увагу у дослідженні приділено явищу безпритульності, процесу подолання її у 20-х роках, розглянуто основні напрями роботи державних органів та громадських організацій на кожному етапі, оцінено досягнуті результати.

Значний інтерес для нашого дослідження становить монографія Е. Веккера "Дети и Советское право (Изложение детского права УСРП)" (1925 г.), де на підставі комплексного підходу до вивчення діючого у першій половині 20-х років законодавства про неповнолітніх послідовно розглядається правове регулювання організації органів охорони дитинства і, зокрема, комісій у справах неповнолітніх, їх роботи з неповнолітніми безпритульними, бездоглядними та правопорушниками, здійснення профілактичних заходів [19].

В.І. Куфасєва, проаналізувавши значний масив статистичного матеріалу, зібраний Відділом соціально-правової охорони дитинства Народного комісаріату освіти РСФРР у період з 1921 по 1924 рік, охарактеризував становище дітей в Радянській Росії (особливо виділив проблему дитячої бездоглядності, підкреслюючи її негативний вплив на стан злочинності неповнолітніх), проаналізував стан злочинності неповнолітніх (як загальної, так і за окремими видами злочинів), з'ясував склад правопорушників за віковим, сімейним та соціальним статусом. На цьому підґрунті було здійснено вдалу спробу розробити типологію неповнолітніх правопорушників, класифікувати причини та умови, які сприяють протиправній поведінці неповнолітніх [20; 21].

Особливої уваги в контексті нашого дослідження заслуговує дослідження Н.П. Гришаківа, який зробив висновок про поступову гуманізацію методів боротьби з правопорушеннями неповнолітніх, зростання популярності виховних заходів впливу. Закономірним наслідком цього процесу він вважав створення радянською владою комісій у справах неповнолітніх – органів спеціальної юрисдикції, призначених для боротьби з правопорушеннями неповнолітніх педагогічними засобами [22].

У напрямку гуманізації методів впливу на соціально неприйнятну поведінку неповнолітніх були проведені дослідження, в яких вчені були прихильниками виховних методів та висловлювались проти притягнення неповнолітніх до кримінальної відповідальності, призначення їм покарань, особливо у вигляді позбавлення волі [23; 24]. Вчені вказували на неефективність застосування інституту кримінальної відповідальності (особливо покарання у вигляді позбавлення волі) у боротьбі зі злочинами неповнолітніх, вони намагались довести доцільність запровадження Радянською владою нових організаційно-правових засад роботи з неповнолітніми правопорушниками, зокрема, створення комісій у справах неповнолітніх [25; 26, с. 927-928; 27, с. 391-394; 28, с. 667; 29, с. 271-272].

Особливу увагу було приділено питанням застосування комісіями у справах неповнолітніх (які вважались педагогічними органами) засобів медико-педагогічного впливу: переконання, направлення до лікувальних установ, влаштування до навчально-виховних закладів, призначення нагляду, працевлаштування тощо [29; 21].

Ставлення суспільства до соціально неприйнятних проявів у поведінці неповнолітнього значною мірою відображено у реакції суспільства і держави на правопорушення та злочини, що вчиняються особами у неповнолітньому віці, – головним чином, питання кримінальної відповідальності неповнолітніх.

Питання призначення судом покарання неповнолітнім, організації установ для перевиховання неповнолітніх також були об'єктом уваги та викликали дискусії у правознавців минулого століття [30, с. 194; 31, с. 178; 21, с. 7-19].

Єдність думок дослідників спостерігалася у визнанні неприпустимим ув'язнення неповнолітніх. Л.М. Василевський називав в'язницю "вищою школою злочинності", "академією, де

формується закінчений злочинець" [11, с. 30].

Б.С. Утевський досліджував особливості перевиховання неповнолітніх, які неодноразово притягалися до відповідальності, тікали з виховних та виправних закладів. У роботі «Несовершеннолетние правонарушители» (1932г.) вчений пропонував організувати роботу з перевиховання неповнолітніх правопорушників таким чином, щоб зацікавити їх у повному розриві з минулим безпритульним, бездоглядним та злочинним життям. Цьому значною мірою сприяли трудові комуни, в яких були створені відповідні побутові умови, широко розвинуте самоуправління, виховувалася довіра та відповідальність за власні вчинки. Б.С. Утевський вважав важливим створення реальної перспективи входження колишнього правопорушника повноправним членом у трудове середовище: надання повної середньої освіти не нижче 7-річної трудової школи та професійних навичок [21, с. 18-19]. В роботі «Как советская власть исправляет преступников» (1930 г.) Б.С. Утевський дає позитивну оцінку виховній роботі трудових домів. «Большинство воспитанников трудовых домов – закоренелые рецидивисты. Многие из них – алкоголики, все поголовно курят, а часть нюхает на воле кокаин. Работа над ними очень трудна и требует огромного терпения и любви к делу. Поэтому даже небольшие результаты достигаются здесь с большим трудом и служат доказательством правильности того пути, по которому Советская власть пошла в деле борьбы с детской преступностью» [32, с. 60].

Ставлення суспільства і держави до соціально неприйнятних проявів у поведінці неповнолітніх різко міняється у середині 30-х років. Постановою ЦВК і РНК СРСР «Про заходи боротьби зі злочинністю неповнолітніх» від 07 квітня 1935 року була встановлена кримінальна відповідальність з 12 років за вчинення крадіжок, насильства, тілесних ушкоджень, каліцтва, вбивств або замаху на вбивство із застосуванням до винних усіх видів покарання [33, с. 367-368]. Указом Президії Верховної Ради СРСР «Про кримінальну відповідальність неповнолітніх за дії, що можуть призвести до катастрофи поїздів» від 10.12.1940 р. було розширено коло злочинів, за які неповнолітні несуть кримінальну відповідальність з 12 років. В Указі зазначено: «Несовершеннолетних, начиная с 12-летнего возраста, уличенных в совершении действий (развинчивания рельсов, подкладывания на рельсы разных предметов и т.п), могущих вызвать крушение поездов, привлекать к судебной ответственности с применением всех мер уголовного наказания» [33, с. 394]. Указом Президії Верховної Ради СРСР «Про кримінальну відповідальність неповнолітніх» від 01.05.1941 р. передбачено: «Установить, что за преступления, не предусмотренные в постановлении ЦИК и Совнаркома СССР от 07.04.1935 г. «О мерах борьбы с преступностью среди несовершеннолетних» и Указе Президиума Верховного Совета СССР от 10.12.1940 г. «Об уголовной ответственности несовершеннолетних за действия, могущие вызвать крушение поездов», несовершеннолетние привлекаются к уголовной ответственности начиная с 14-летнего возраста» [33, с. 395].

Теоретики кримінального права з приводу таких законодавчих змін писали, що встановлення кримінальної відповідальності за низку злочинів з 12 років продиктоване бажанням вказати неповнолітнім, що Радянська влада пред'являє серйозні вимоги до підростаючих громадян [34, с. 290]. Помилковість такої політики щодо неповнолітніх, зазначають науковці, позначилась на подальшому стані усієї злочинності в країні [35, с. 1058-1059].

У 40-х роках були спроби пом'якшити практику застосування покарання до неповнолітніх, але вони не мали загальної тенденції – пріоритету примусу порівняно з іншими видами покарання. Так, у спеціальній постанові Пленуму Верховного Суду СРСР від 17 лютого 1948 р. «Про застосування Указів від 04.07.1947 р. стосовно неповнолітніх» були дані відповідні роз'яснення судовим органам про необхідність розгляду питання про припинення справи за недоцільністю застосування заходів кримінального покарання і направлення обвинувачених у трудові виховні колонії у випадках вчинення розкрадання у незначних розмірах неповнолітніми у віці від 12 до 16 років [36, с. 17]. Цей документ, безумовно, відіграє важливу роль у процесі застосування кримінального покарання до неповнолітніх, але не відміння діючі суворі закони.

Таким чином, ставлення суспільства до відхилень від соціально прийнятного розвитку та неприйнятних проявів у поведінці неповнолітнього у період 1917–1948 років свідчить про зосередження уваги суспільства і держави на питаннях охорони політичних, соціально-економічних та культурно-виховних інтересів дітей. Завданням радянської держави у той період було остаточне звільнення дітей трудящих від спадку тяжких років голоду та розрухи як наслідку імперіалістичної

війни та буржуазної інтервенції у перші роки існування Радянської влади.

Проведені у той час дослідження, хоча й не містили розгляду питань ставлення суспільства до соціально неприйнятних розвинутих частини неповнолітніх та відхилень у їх поведінці, а зосереджували увагу передусім на питаннях виховання здорової комуністичної зміни, яка здатна будувати комунізм, проблемах боротьби з безпритульністю, бездоглядністю та правопорушеннями неповнолітніх, створили теоретичне підґрунтя для подальшого розвитку теорії становлення неповнолітнього як особистості у межах соціального середовища. Це, у свою чергу, може бути покладено в основу кримінологічного вчення про теоретичні основи запобігання та протидії злочинам неповнолітніх.

Список використаної літератури:

1. Бабий Б.М., Бражников В.Е., Потарикина Л.Л. та ін. История государства и права Украинской ССР: В 3 т. – К., 1987. – Т. 2: 1917–1937.
2. Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК (1898-1986). – 9-е изд., доп. и испр. – М., 1983. – Т. 2: 1917–1922.
3. Історія держави і права України: Підруч.: В 2 т. / В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький та ін.; Під ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина. – К., 2000. – Т. 2.
4. Матвієвський М. Опікунство над сиротами та права сиріт. – 2-е вид., випр. – Х., 1930.
5. Шабалов С.М. Об Опеке и попечительстве // Еженедельник советской юстиции. – 1925. – № 9. – С. 214-215.
6. Зарецкий М. Организация труда подростков. – Х., 1923.
7. Гришин З.З. Правовое положение юношеского труда в СССР. – М., 1929.
8. Гернет Н.М. Социально-правовая охрана детства за границей и в России. – М., 1924.
9. Люблинский П.И., Копелянская С.Е. Задачи охраны детства. Охрана детства и борьба с беспризорностью. – Л., 1924.
10. Люблинский П.И. Охрана детства и борьба с беспризорностью за 10 лет // Право и жизнь. – 1927. – № 8. – С. 27-36.
11. Василевский Л.М. Голгофа ребенка. Беспризорность и дети улицы. – Л.; М., 1924.
12. Рубинштейн В.И. Понятие и виды детской беспризорности // Право и жизнь. – 1925. – № 4-5. – С. 95-101.
13. Арнаутов В.А. Голод и дети на Украине. – Х., 1922.
14. Лихолат П.В. Важнейшие мероприятия Коммунистической партии и Советского правительства по охране детей в период Гражданской войны и иностранной военной интервенции (1918-1920 гг.) // Труды Киевской высшей школы МВД СССР. – Вып. 2. – К., 1969. – С. 64-77.
15. Лихолат П.В. Мероприятия Советской власти по борьбе беспризорностью и преступностью несовершеннолетних в период восстановления народного хозяйства на Украине (1921-1925 гг.) // Итоговая научно-теоретическая конференция преподавателей КВШ МООН СССР за 1966 г.: Тезисы. – К., 1967. – С. 146-151.
16. Маймескулов Л.Н., Рогожин А.И., Сташис В.В. Всеукраинская чрезвычайная комиссия (1918-1922). – 2-е изд., перераб. и доп. – Х., 1990.
17. Діптан І.І. Проблеми дитячої безпритульності на Україні (1919-1932 рр.) // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Республік. міжвід. зб. наук. праць. – Вип. 2. – К., 1992. – С. 52-60.
18. Зінченко А.Г. Досвід подолання дитячої безпритульності в Україні в 20-х роках. – К., 1998.
19. Веккер Е. Дети и Советское право (Изложение детского права УСРР). – Х., 1925.
20. Куфаев В.И. Юные правонарушители. – М., 1924.
21. Несовершеннолетние правонарушители / Под ред. Я.А. Перель, А.А. Любимова; Предисл. П.А. Красикова; Вступ. Б.С. Утевского. – М.; Л., 1932.
22. Гришаков Н.П. Детская преступность и борьба с ней путем воспитания. – Орел, 1923.
23. Курс советского уголовного права (Часть Общая). – Т. I. – Л., 1968.
24. Куфаев В.И. Педагогические меры борьбы с правонарушениями несовершеннолетних. – М., 1927.
25. Познышев С.В. Основы пенитенциарной науки. – М., 1923.
26. Набок М. Нужно ли вызывать правонарушителей в заседания комиссии по делам несовершеннолетних при рассмотрении дел о них // Вестник советской юстиции. – 1923. – № 23. – С. 927-928.
27. Набок М. О проекте новой инструкции комиссиям по делам несовершеннолетних // Вестник советской юстиции. – 1926. – № 10. – С. 391-394.
28. Глейзер М. Реорганізація комісій в справах неповнолітніх // Вісник радянської юстиції. – 1930. – № 23-24. – С. 667.
29. Викторов А. О комиссиях по делам несовершеннолетних // Вестник советской юстиции. – 1924. – № 7. – С. 271-272.
30. Седлис К. О порядке применения ст. 28 УК в отношении несовершеннолетних // Вестник советской юстиции. – 1926. – № 5. – С. 194.

31. Сухоплюев И. К. Толкование 18-1 и 18-2 ст. Уголовного Кодекса // Вестник советской юстиции. – 1923. – № 7. – С. 178.
32. Утевский Б.С. Как советская власть исправляет преступников. – М., 1930.
33. Сборник законов СССР и указов Президиума Верховного Совета СССР 1938–1956 / Под ред. М.И. Юмашева, Б.А. Жалейко, Л.И. Мандельштама. – М., 1956.
34. Пионтковский А.А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву. – М., 1961.
35. Полный курс уголовного права: В 5 т. / Под ред. д-ра юрид. наук, проф., засл. деятеля науки РФ А.И. Коробеева. – СПб., 2008. – Т. 1.: Преступление и наказание.
36. Сборник постановлений Пленумов Верховного Суда СССР 1924–1986 гг. – М., 1987.

Надійшла до редакції 25.01.2011

ГУРЕНКО Д.Ю., ад'юнкт
(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.46

СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ПОСЯГАННЯ НА ЖИТТЯ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ

Розглянуто питання щодо характеристики суб'єктивних ознак, тобто суб'єктивної сторони і суб'єкта злочину та складу злочину, передбаченого ст. 348 КК України, який встановлює відповідальність за посягання на життя працівника правоохоронного органу.

Ключові слова: суб'єктивна сторона, суб'єкт злочину, працівник правоохоронного органу, посягання на життя

Рассмотрены вопросы относительно характеристики субъективных признаков, то есть субъективной стороны и субъекта преступления и состава преступления, предусмотренного ст. 348 УК Украины, который устанавливает ответственность за посягательство на жизнь сотрудника правоохранительного органа.

Ключевые слова: субъективная сторона, субъект преступления, сотрудник правоохранительного органа, посягательство на жизнь

Questions concerning the characteristic of subjective signs, that is the subjective party and the subject of a crime and structure of the crime provided by item 348 Criminal code of Ukraine which establishes responsibility for an encroachment on life of the employee of law enforcement body are considered.

Keywords: the subjective party, the subject of a crime, the employee of law enforcement body, an encroachment on life

Суб'єктивні ознаки, як відомо, мають у своєму складі суб'єктивну сторону та суб'єкт злочину.

Суб'єктивна сторона – це внутрішнє ставлення суб'єкта до вчиненого суспільно небезпечного діяння та його наслідків, які характеризуються певною формою вини, мотивом, метою [1, с. 112]. Тобто без звернення до суб'єктивної сторони злочину неможливо охарактеризувати його об'єктивної сторони, оскільки вони тісно пов'язані. Цей зв'язок об'єктивної та суб'єктивної сторін злочину має місце при вчиненні будь-якого суспільно небезпечного діяння. «Суб'єктивна сторона, – зазначає В.М. Кудрявцев, – породжує, спрямовує і регулює об'єктивну сторону злочину... Майбутня об'єктивна сторона злочину, в ідеалі утворюється у свідомості особи і потім в тій чи іншій мірі здійснюється у реальності. Вибір злочинцем об'єкта посягання, часу, місця вчинення злочину і засобів досягання злочинної мети визначає й об'єктивну сторону його поведінки. Об'єктивна сторона служить практичним виконанням злочинних намірів суб'єкта. Особливо явно це видно в тих умисних злочинах, які вчинюються за заздалегідь наміченим планом» [2, с. 12-13, 14]. Це також стосується і такого злочину, як посягання на життя працівника правоохоронного органу, при вчиненні якого зв'язок об'єктивної та суб'єктивної сторін діяння має першочергове значення.

Окремі проблеми взаємодії об'єктивних та суб'єктивних ознак при вчиненні злочинів взагалі та при вчиненні посягання на життя працівника правоохоронного органу зокрема досліджувалися у працях таких вітчизняних вчених, як П.П. Андрушко, М.І. Бажанов, П.А. Воробей,

